

Корнєва П.М.,
канд. юрид. наук, асистент кафедри трудового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ЩОДО МІСЦЯ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В СИСТЕМІ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Соціальне обслуговування є об'єктом уваги багатьох представників різних галузей науки, зокрема правової. Незважаючи на наукову розробленість питань соціального обслуговування, серед учених й досі точаться дискусії щодо місця соціального обслуговування у системі права соціального забезпечення.

Соціальне обслуговування є самостійною організаційно-правовою формою в системі соціального забезпечення, на підтвердження цієї тези зауважимо, що Л.П. Шумна виокремлює наступні суттєві ознаки конструкції «організаційно-правова форма соціального забезпечення»: (а) вона передбачена чинним законодавством, (б) має спеціальні завдання, (в) є способом організації реалізації права громадян на соціальне забезпечення, (г) зумовлена соціальними ризиками, видами забезпечення, колом суб'єктів, які їх отримують і які їх надають, а також джерелами і порядком формування відповідних коштів. Усі ці ознаки притаманні й для соціального обслуговування, оскільки воно є різновидом правового регламентування, спрямоване на задоволення законних інтересів осіб, здійснюється за допомогою правових засобів, що забезпечують його ефективність та зумовлене певними соціальними ризиками.

Організаційно-правова форма соціального забезпечення – це законодавчо передбачений спосіб організації здійснення права громадян на соціальне забезпечення, який має спеціальні завдання й зумовлений соціальними

ризиками, видами забезпечення, колом суб'єктів, які його отримують і які його надають, а також джерелами й порядком формування відповідних коштів.

Значення організаційно-правових форм полягає в тому, що вони створюють підґрунтя для більш раціонального розподілу фінансово-матеріальних ресурсів на соціальне забезпечення. До організаційно-правових форм соціального забезпечення належать: 1) державне соціальне забезпечення: (а) соціальне забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету України – види, умови, норми й порядок соціального забезпечення, а також коло осіб, які мають право на нього, встановлюються виключно законами України, а обсяги фінансування щорічно визначаються в Держбюджеті України; (б) соціальна підтримка – система соціального забезпечення осіб, які перебувають у скрутних життєвих обставинах і не можуть самотійно їх подолати, за рахунок коштів Державного й місцевих бюджетів; (в) соціальні пільги й субсидії; 2) недержавне соціальне забезпечення: (а) добровільне соціальне страхування; (б) недержавне пенсійне забезпечення; (в) забезпечення за рахунок коштів юридичних і фізичних осіб; 3) змішане (партнерське) соціальне забезпечення – загальнообов'язкове соціальне страхування.

Законом України «Про соціальні послуги» у ст. 3 встановлено, що надання соціальних послуг ґрунтується на принципах: адресності та індивідуального підходу; доступності та відкритості; добровільності вибору отримання чи відмови від надання соціальних послуг; гуманності; комплексності; максимальної ефективності використання бюджетних та позабюджетних коштів суб'єктами, що надають соціальні послуги; законності; соціальної справедливості; забезпечення конфіденційності суб'єктами, що надають соціальні послуги; дотримання суб'єктами, що надають соціальні послуги, державних стандартів соціальних послуг, етичних норм і правил.

Відповідно до Стратегії реформування системи надання соціальних послуг, система соціальних послуг має базуватися на таких принципах: орієнтованість на задоволення потреб отримувачів соціальних послуг; адресність їх надання; залучення отримувача соціальних послуг до самостійного розв'язання власних проблем; надання соціальних послуг з урахуванням визначених потреб та забезпечення проживання отримувачів таких послуг у територіальній громаді; створення для суб'єктів, що надають соціальні послуги, рівних умов на ринку таких послуг; якість та ефективність надання соціальних послуг; прозорість надання таких послуг.

Фундаментальними серед цих принципів мають стати принципи рівності та доступності для отримувачів усіх видів соціальних послуг. Тому погоджуємося із Л. П. Шумною, яка вказує на непродуктивність спроби віднесення до соціального забезпечення надання оплатних соціальних послуг. За ст. 7 Закону України «Про соціальні послуги» такі послуги можуть надаватися як за плату, так і безоплатно. Перелік платних соціальних послуг, затверджений постановою КМУ від 14 січня 2004 р., №12, включає: ведення домашнього господарства; придбання й доставку продовольчих, промислових і господарських товарів, медикаментів, книг і періодичних видань; організацію харчування; надання послуги з використання ліжка-місця в закладах (установах), що надають соціальні послуги; надання в користування м'якого і твердого інвентарю; транспортні послуги; перукарські послуги; прання білизни й одягу; надання послуг із забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації і здійснення їх ремонту; пошиття й ремонт одягу і взуття; надання послуг з виконання ремонтних робіт; надання допомоги в користуванні послугами зв'язку; надання допомоги у проведенні сільськогосподарських робіт, у тому числі з використанням сільськогосподарської техніки, для догляду за свійськими тваринами; надання допомоги в оплаті комунальних послуг та здійсненні інших платежів та ін

Б. І. Сташків також переконаний, що соціальні послуги надаються на некомерційній основі, а ті, що надаються на комерційній основі за своєю природою є цивільно-правовими. Платні соціальні послуги надають державні та комунальні підприємства, установи і заклади соціального обслуговування, юридичні особи, створені відповідно до законодавства, які не мають на меті отримання прибутку, та фізичні особи. Задля забезпечення належних соціальних послуг і пов'язаних з ними прав громадян вбачається необхідним передбачити припис про забезпечення уповноваженим органом права отримувачів соціальних послуг впливати на планування і користування встановленими засобами підтримки. При цьому для реалізації цього права на відповідний орган влади має бути покладений обов'язок прийняття спеціального акту (путівника) для такого залучення отримувачів, створення окремої структури для планування відповідних заходів, визначення сфери і змісту їх повноважень, а також відповідальності за порушення вимог чи неналежне їх виконання.

Таким чином, соціальне обслуговування є самостійною організаційно-правовою формою в системі соціального забезпечення. Чисельність видів соціальних ризиків, які неоднаковою мірою уражають різні групи населення, зумовлює й існування різних організаційно-правових форм захисту від них. У рамках таких форм реалізується право кожного на соціальне забезпечення. Подальший розвиток правового регулювання надання соціальних послуг має базуватися на принципах рівності, доступності та безоплатності їх надання.